Bányászellenállókra emlékeztek

A karancslejtősi antifasiszta ellenállás alkalmából koszorúzási ünnepséget rendeztek vasárnap Nógrád megyében, a Gusztáv akna lejáratánál emelt hősi emlékmű előtt, 1944. november 23-án háromszáz karancslejtősi bányász — mert nem volt hajlandó részt venni a fasiszta háborúban, sem a szovjet csapatok előrenyomulása elől menekülő német és nyilas csapatokat követni idegenben — a karancslejtősi bánya mélyébe húzódott. Csatlakozott a felkelőkhöz egy szakasznyi magyar katona is, akik megelégelték, hogy hazug érdekekért ontsák vérüket, és segítették a bányászok vezetőit a fegyveres kiképzés megszervezésében.

A több napig tartó ellenállást végül is egy áruló segítségével letörték. A könnygázgránátokkal felszínre kényszerített felkelők közül hetet kivégeztek. Egy csoport kommunista bányász fegyverrel tört át az SS-, nyilas- és csendőrgyűrűn, hogy a környező erdőkben folytassa harcát a német fasiszták és hazai szálláscsinálóik ellen.

Akadémiai tagajánlások

Sokan várták már a Magyar Tudomány legfrissebb, összevont számának megjelenését. Ebben ugyanis régi hagyományt újítottak föl: *közzétették* azoknak a névsorát, akiket akadémiai levelező tagnak javasoltak a legmagasabb tudományos intézmény tagjai. Több szempontból figyelemre méltó a gesztus. (Kicsendül ez a Népszabadság minapi glosszájából is.)

A széles körű nyilvánosság mindenképpen *a tudományos élet demokratizmusának*, a tudományos és a széles közvélemény tájékoztatásának, az érdeklődők informálásának lehetősége. Gyakran hangzottak el szóbeszédek, pletykák a tagajánlások, jelölések módjáról, a sógor, koma, jóbarát elv gyakori alkalmazásáról, a mozgalmi jelenlét és a tudományos érdem nem mindig harmonikus egyensúlyáról és sorolhatnánk. A Magyar Tudományos Akadémia e *nyolcvannyolc név* nyilvánosságra hozatalával kivédeni látszik minden félreértést, és félremagyarázást. Az összeállítás közli az új levelező tagok megválasztására vonatkozó ajánlásokat, a rövid életrajzi adatokat és a tudományos pálya legfontosabb és legfigyelemre méltóbb állomásait. E 68 jelölt közül nem mindegyiket választja levelező taggá az MTA jövő évi közgyűlése. Először osztálygyűléseken vitatják meg az ajánlottak érdemeit, teszik mérlegre pályájuk eredményeit és személyiségüket, hogy aztán titkos szavazással döntsenek, kiket is ajánlanak a közgyűlésnek fölvételre. Ennek ellenére ez a névsor sok területen *tanulságokra, . következtetésekre ad* lehetőséget.

Még mindig föllelhetők a laikus számára is különös jelenségek. Például, hogy miért csak most méretik meg egy olyan kiváló szakember tudományos és gyakorlati tevékenysége a hazai akadémia mérlegén, aki már esztendők óta tiszteleti tagja egy nyugati akadémiának? Hogyan lehetséges akadémiai jelölés olyan tudós esetében, akinek még a nagydoktori fokozat megszerzése is folyamatban van? (hisz ez vagy az ajánlók lépéselőnyére, vagy a tudományban is meglévő bürokrácia lépéshátrányára utal). A mezőny igencsak széthúzódik, a legfiatalabb ajánlott még nincs negyvenéves, a legidősebb már lemúlt hetven. Különös ez annak ellenére, hogy tudjuk, a tudomány eredményessége nem köthető életkorhoz, a pályán eltöltött időhöz. Föltűnő az is, hogy a nyolcvannyolc név között mindössze egy nő van.

Sajátes szemszögünkből végignézve a névsort: igen elégedettek lehetünk. Az *ajánlottak tíz százaléka szegedi. Kilenc itt dolgozó kutatót jelöltek akadémiai tagnak.* A névsor önmagáért beszél: utal a modern tudomány komplexitására, az interdiszciplináris kutatások elterjedésére. Biológiai profilú kutatási intézmény vezető munkatársát jelölte akadémikusnak a matematikai—fizikai osztály, orvosegyetemi intézményvezetőt a biológiai szakosztály, s fizikai kémiával foglalkozó szakembert a kémiai csoport. Ugyanakkor az is kiderül, hogy a hagyományosan nemzetközi hírű és színvonalú szegedi matematikai iskola él, a hazai biológiai kutatás bázisa valóban Szegeden vert gyökeret, fellendülőben vannak az orvostudományi kutatások, természettudományi műhelyek is világhírű eredményeket produkálnak, és még mindig várat magára a társadalomtudományok fölzárkózása.

Érdemes fölsorakoztatni a névsort is. Az MTA levelező tagjává ajánlották *Géczeg Ferencet*, a JATE Bólyai intézetének tanszékvezető tanárát, az automataelmélet egyik legkiválóbb hazai szakemberét; *Keszthelyi Lajost*, az MTA Szegedi Biológiai Központja biofizikai intézetének igazgatóját, címzetes egyetemi tanárt, atommagfizikai kutatásaiért és a nukleáris módszerek alkalmazási eredményeiért; *Boda Domokost*, a SZOTE gyermekklinikájának tanszékvezető egyetemi tanárát, az intenzív terápiás gyakorlat kidolgozásáért, az újszülöttek respirációs distress szindrómájára és közvetlen postnatális időszakára vonatkozó vizsgálataiért; *László Ferencet*, a SZOTE önálló endokrin osztályának és kutatólaboratóriumának vezetőjét az anyagcserezavarok területén végzett tudományos tevékenységéért; *Varró Vincét*, a SZOTE 1. számú belgyógyászati klinikájának tanszékvezető egyetemi tanárát, a klinikai és kísérletes gastroenterológia területén folytatott tudományos tevékenységéért; *Solymosi Frigyest*, az MTA reakciókinetikai kutatócsoportjának vezetőjét, címzetes egyetemi tanárt a szilárd testek kémiai tulajdonságait vizsgáló eredményeiért; *Alföldi Lajost*, az MTA Szegedi Biológiai Központjának főigazgatóját a molekuláris genetika terén elért eredményeiért; *Csillik Bertalant*, a SZOTE anatómiai-, szövet- és fejlődéstani intézetének igazgatóját az idegrendszeri működés alapjelenségeinek molekuláris anatómiai szintű kutatásaiért; *Venetiáner Pált*, az MTA Szegedi Biológiai Központ biokémiai intézetének igazgatóhelyettesét, címzetes egyetemi tanárt, a génkutatásban és génsebészetben elért kutatási és technológiai eredményeiért.

Lehet, hogy közülük nem mindenki lesz az MTA levelező tagja. Ennek ellenére jó tudni, hogy olyan *kiváló tudósok élnek városunkban*, akik eddigi pályafutásukkal, tudományos eredményeikkel kivívták az akadémia tagjainak elismerését, azt, hogy a magyar tudomány java soraik között szeretné látni őket.

T. L.

képernyő

A tévé nagyasszonya

A Magyar Televízió Nagyasszonya. Ő az, aki nemcsak csinos, nemcsak vonzó, nemcsak kedves, hanem még valami olyan extra nőiesség-plusszal is rendelkezik, ami illedelmes, már-már elfojtott méltóságával tévés grófnévá teszi *Kudlik Júliát*.

Pedig... a bemondónők képernyős szereplése tulajdonképpen végzetszerű. Személytelenül, a legelemibb szubjektum alkotó jellegű alkalmazása nélkül, csupán és kizárólag külső megjelenésükkel, no meg artikulációs bázisukkal hódíthatnak. Nem riporterek, nem színészek, csak műsorközlők, egy-két perces konferansziék — mégis így kapják meg ama bizonyos, előkelő, határozott névelőt: „a" Kudlik, például.

Igaz, neki van *Deltája*. A maga módján legalább olyan, mint a Nílusnak vagy a Mississippinek vagy akár a Dunának. Ki tudja már, mióta látjuk a remek, karakteres zene közben az éppen kitörő vulkánt, a sejtelmes lassúsággal körbeforgó galaktikákat, a rettenetes sarki hóviharban menetelő, viszonozva hátrapillantó expedíciót (ha jól tudom, a néhai Scott kapitány csapatából) — a szignált, s a tudományos híradó eme örök kísérőfilmjével teljesen egybeforrt már ő is Mrs. Delta, ezúttal műsorvezető. Valójában épp olyan bemondónő-nagyasszony itt is, mintha a vasárnap esti híreket mondaná.

Mrs. Delta először is elegáns. Azután szép. Nem korunk uniformizált szépségeszménye szerint, tehát például nem búrianzóan érzéki vagy szűziesen kislányos. Nem, Arisztokratikus méltóság, kecses, kissé tartózkodóan kedves mosollyal. A mosoly legalább annyit elárul az ember személyiségéből, mint kezeinek formája vagy az írása. Kudlik Júlia utánozhatatlan finomsággal mosolyog, ilyesfélét sugallva: „kedves nézőink, íme hát újra itt vagyunk, egymással szemben, higgyék el, én igazán nem tehetek róla, de ha már egyszer így alakult, próbáljuk meg jól érezni magunkat, egyebet amúgy sem nagyon tehetünk, nemdebár? Én voltaképpen szeretem önöket, ezzel a roppant bonyolultnak mondott világgal sincs különösebb bajom, meg kell próbálni finoman és elegánsan és okosan élni, de ezt én most, sajnos nem fejthetem ki bővebben önöknek, csak érzékeltetni kívánom, érjék be hát ennyivel, szépen kérem..."

Eközben pedig — megy a Delta. A félvezetők eddig ismeretlen tulajdonságai, a thaiföldi ungalunga-hangszert készítő mester, ausztrál papagájok menedékhelye; légyen szó bármiről, húsz perc alatt Mrs. Delta háziasszonyos jól neveltséggel vezeti elő. A magamfajta technikai analfabéták már jó ideje nem a gőz-gáz-fogaskerék jellegű, számukra ellenszenves vagy legalábbis érthetetlen dolgokra ügyelnek. A televízió nagyasszonya, Mrs. Delta az, aki varázslatos módon, kevés szóval és sajátos boszorkánybűbájjal vonja magára a figyelmet.

Pedig — csak egy bemondónő.

Domonkos László

A mikrofon sármőrje

rádiófigyelő

Jackie Stewart, az autóversenyek hajdani koronázott királya, még az atyaúristennek sem adott interjút ingyen. *Szilágyi János* kivételével. A történet még akkor is jellemző, ha nem igaz. Zeltwegben volt, hogy adott a kitűnő Jackie egy négyszavas nyilatkozatot a rádió riporterének. Ezt: I am Jackie Stewart. Bravúr. Az ilyesmire valószínűleg csak Szilágyi János képes. Ő az, akiről bármelyik rádióhallgató elhiszi, hogy már a pályában is mikrofonnal játszott; és szintén ő az, akiről bármelyik ellensége is azt állítja, hogy született riporter. Hajdanában az ifjúsági műsorok sztárja volt. Állítólag kiöregedett ezekből. Ki tudja? Szerintem sokkal fiatalabb lesz 60 éves korában is, mint az ifjúsági műsorok sok bölcsen öreg vagy mindenáron fiatalkodni akaró műsorvezetője, riportere, műsorgazdája, szerkesztő-riportere, vagy akármilyje. (A műsorok és vezetőik titulusainak dzsungelében egyre nehezebb eligazodni...)

Szilágyi János legújabb rádiós mutatványa a Kettesben emlékezetes adásait is feledtetni tudja, ami nem kis szó, hiszen a mostani hétfő esti adások, úgy hiszem, nem élő műsorok. A régiek pedig azok voltak, s az élő műsor mindig jobban megfogja a hallgatót. A pillanat feszültsége átjön az éteren; egy szó mint száz, az itt és most varázslatát nyújtja.

A mostani vállalkozáshoz másféle riporteri attitűd tartozik. Amíg a régiben azt éreztük, hogy a tekintélyt önmagáért nem tiszteli, s arra is vállalkozik, hogy esiklandós kérdéseket tegyen fel, addig most azt vállalja föl, hogy ő kerül a talán nehezebb szerepkörbe. Mert bizony néha provokálják. Vállalja. Önmagát adja és ez nagy szó a mai világban, amikor álarcokat viselnek az emberek. Az egyik legutóbbi műsorban szinte már vártam, hogy kifakadjék. „Kérem, én kapásból is őszinte vagyok. Amíg ön, kedves telefonáló, valószínűleg csak egy előre kitervelt szerepet játszik, s megpróbálja ország-világ előtt bizonyítani, hogy én játszom szerepet."

Gyanakszom persze, hogy Szilágyi János szerepet játszik. Csakhát ez a szerep kitűnő szerep, ha felkészült szereplő mutatja be. Ehhez a sorozathoz arra volt szükség, hogy a riporter önmagával vessen számot. Mit mondhat el saját életéből, erre kellett felkészülnie. Megtudtam róla, hogy elvált, hogy a gyermektartást a munkahelyén vonják le. Nem titkolta, hogy nem absztinens, és azt sem, hogy uram bocsá' még azt a szót is kimondja: teringettét, sőt..., persze csak akkor, ha felbosszantják.

Félek, hogy Szilágyi kollégái közül sokan félnének ilyen és hasonló dolgokat megvallani több százezer hallgató előtt. Félnének, mert nincs hozzá sárme-juk. Szilágyinak van, tud is róla, tudja, hogy saját árnyéka is mikrofonformát mutat. A mikrofon pedig roppant érzékeny műszer. Ha valaki nem őszinte, gondol egyet, s úgy intézi, hogy a rádiókészülékben levő hangszóró már egy füllentő, pózoló, mellébeszélő ember hangját közvetítse. Szilágyi ezt is tudja. Ezért aztán meg sem próbálkozik azzal, hogy bármelyik „ügyfelével" elhitesse, el tud valamit intézni. Ő nem hivatal, nem hatóság, hanem riporter — akinek az a dolga, hogy a világ jelenségeit — szellemes kommentárok kíséretében — felmutassa. Hibátlanul csinálja.

Petri Ferenc

Új bélyegek

Szerdán, holnap új bélyegsort és blokkot bocsát forgalomba a posta abból az alkalomból, hogy 150 éve indult meg a menetrendszerű személyszállítás — gőzhajóval — a Dunán, Pest és Bécs között. A sorozat bélyegein régi hajók képei láthatók, melyek az 1830-ban épített Franz I. oldalkerekes gőzhajótól a Rákóczi motoros személyhajóig mutatják be a dunai személyhajók történetét.

A 20 forintos blokk Európa térképét ábrázolja, a bélyegképen a jelenleg Budapest és Bécs között közlekedő Sirály szárnyashajó látható. A sorozatot és a blokkot Vertel József grafikusművész tervei alapján az Állami Nyomdában készítették.

Szerdán, a megjelenés napján, első napi bélyegzővel látják el az új bélyegeket a kijelölt postahivatalokban.

Üzemi étkeztetés a téeszekben

Az elmúlt öt évben megháromszorozódott a mezőgazdasági termelőszövetkezetek üzemi konyháinak száma. Jelenleg már mintegy 260 közös gazdaságban a központi konyha látja el a tagokat és az alkalmazottakat meleg étellel, nem egy helyen az ebéd mellett vacsorával is. A szövetkezetekben egyelőre még kis számban, de működnek már büfék is. Szám szerint mintegy 80 helyen kiskereskedelmi vállalatok tartanak fenn kitelepített boltokat, ugyanúgy, mint az ipari nagyvállalatoknál. A termelőszövetkezeti vendéglátás egyik sajátossága, hogy több száz gépjárművel szállítják az ebédet a telephelyről távolabb eső munkahelyekre, például a betakarítás színhelyére. Ezek a szállítások jelentősen megdrágítják az üzemi étkeztetést, a termelőszövetkezeteknek esetenként többet kell költeniük a szállításra, mint amennyit az étel készítésére fordítanak. A nehéz munkát végző traktorosok és kombájnosok meleg ételei való kiszolgálása azonban régi kérés volt, és ennek teljesítését az elmúlt években a gazdaságok döntő többsége megoldotta.

A szövetkezetek változatos formában üzemeltetik a létesítményeket. Van olyan gazdaság, amely saját erőből épített fel új konyhát a hozzá tartozó étteremmel együtt. A kész létesítményt azután értő szakembereknek adták át üzemeltetésre; például a hartai termelőszövetkezet központi vendéglátó egységét a helyi Áfész kezeli. Máshol régebbi vendéglőből alakították ki az üzemi konyhát, amelyben a téesz-tagok és alkalmazottak 10—15 forintos hozzájárulással jutnak hozzá valóban kiadós ebédhez. Az épületben azonban tovább működik a vendéglő, ide bárki betérhet, aki a községben vendégeskedik. A téeszek gyakran saját konyhájukról látják el az öregek napközi otthonát, és sokfelé az óvodát is. A közös gazdaságok építőbrigádjai elvállalják a községi éttermek felépítését, ezek az épületek általában a téeszközponttal végül is szomszédosak lesznek, és egyúttal üzemi étkeztetésre is szolgálnak.

A mezőgazdasági nagyüzemek szívesen kötnek szerződést mezőgazdasági üzemekkel és Áfész-ekkel is, dolgozóik ellátására. A vendéglátóipari üzemek konyháiról meghatározott időpontokban szállítják a meleg ételt a gazdaságba, gyakran közvetlenül a szántóföldi munkahelyekre. Mintegy 150 közös gazdaságnak van szerződése — általában időszakos jelleggel — áfészekkel és vendéglátóipari vállalatokkal.

Fájdalommentes füllyukasztás

Az első két hét tapasztalatai alapján osztatlan sikert aratott az Órások Szövetkezetének új szolgáltatása, a fájdalom nélküli füllyukasztás. Eddig csaknem 500-an kerestek fel — csecsemőktől az idősebbekig, minden korosztály — a speciális szolgáltatást nyújtó szalont (Budapest VII., Csengery u. 26.).

Az Órások Szövetkezetében olyan módszert, illetve füllyukasztó készülékeket alkalmaznak, amelyek megcáfolják a „szépségért szenvedni kell", eddig öröknek vélt igazságát. A svájci Bergeon-cégtől vásárolt berendezések — amelyek a szögbelövő pisztolyhoz hasonlítanak — fájdalommentesen, egy pillanat alatt elvégzik e kényes műveletet. Sőt, a fülszúrás eddigi gyakorlatától eltérően, a fülbevalók is azonnal a helyükre kerülhetnek. Az Órások Szövetkezete az új szolgáltatást tíz készülékkel kezdte meg.